

УДК 368.025.6:631.115
JEL Classification Q1

Жмурко Інна
к.е.н., доцент кафедри обліку і фінансів
ПВНЗ «Хмельницький економічний університет»,
м. Хмельницький, Україна
E-mail: Zhmyrko_iv@ukr.net

РИЗИКИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇХ СТРАХУВАННЯ

Анотація

Вступ. Трансформаційні процеси в аграрному секторі економіки зумовлюють необхідність страхування ризиків, які виникають у сільськогосподарських виробників, адже сільське господарство є однією з найризикованіших сфер діяльності. Необхідність страхування ризиків в сільському господарстві є одним з найважливіших чинників забезпечення ефективного господарювання та задоволення потреб споживачів.

Методи. У статті застосовувались наступні методи дослідження: абстрактно-логічний та діалектичний (для теоретичних узагальнень та формування висновків); монографічний (для висвітлення поглядів вчених на досліджувані в статті проблеми); історичний та логічний (для визначення проблем та шляхів подальшого розвитку).

Результати. У статті розглянуто питання проблем і перспектив проведення страхування ризиків в аграрному секторі. Визначено найефективніший засіб захисту та зменшення ризиків у сільському господарстві. Досліджено основну класифікацію видів ризиків у сільському господарстві. Запропоновано основний фінансово-економічний інструмент захисту майнових інтересів аграрних підприємств під час виробництва та переробки сільськогосподарської продукції.

Перспективи. Подальшими напрямками досліджень по даній тематиці можуть виступати особливості формування методики системного підходу до сільськогосподарського страхування, який передбачатиме поєднання інтересів усіх учасників ринку агросстрахування.

Ключові слова: ризик, страхування ризиків, сільське господарство, страховий продукт, страхування виробничо-господарських ризиків.

Вступ.

Сільське господарство традиційно вважається ризиковою сферою діяльності, оскільки передбачити успішність результатів сільськогосподарського виробника майже неможливо. Дана галузь безпосередньо залежить від погодно-кліматичних умов, природних стихійних лих, у результаті яких підприємства аграрного сектору постійно перебувають під впливом різноманітних ризиків.

Найефективнішим інструментом управління ризиками в сільському господарстві, який поєднує інтереси учасників ринку аграрного сектору та держави, являється аграрне страхування.

Зважаючи на це, можна констатувати, що страхування є оптимальним способом захисту від ризиків, які проявляються в межах діяльності сільгоспвиробників. Аграрне страхування забезпечує стабільність розвитку сільського господарства через механізми відшкодування заподіяних збитків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

До основних заходів для досягнення успішного результату введення сільськогосподарської діяльності відносять аграрне страхування. Аналіз наукових досліджень в цій галузі показав, що вітчизняні науковці приділяють достатню увагу проблемам розвитку сільського господарства та страхування виробничо-господарських ризиків.

Серед авторів, які займаються даною проблематикою, слід виділити таких вчених як: В.П. Андрійчук, А.В. Гордійчук [3], В.П. Горьовий [4], М.Я. Дем'яненко, Р.О. Колібаба [5], І.В. Кириленко, С.А. Навроцький [6], О.М. Остапенко [7], В.Д. Пантелєєв [8], Н.В. Приказюк [9],

П.Т. Саблук, В.Р. Юрчишин.

Метою статті є дослідження основних ризиків, які проявляються в сільському господарстві в напрямку їх страхування.

Методологія дослідження.

У статті застосовувались наступні методи дослідження: абстрактно-логічний та діалектичний (для теоретичних узагальнень та формування висновків); монографічний (для висвітлення поглядів вчених на досліджувані в статті проблеми); історичний та логічний (для визначення проблем та шляхів подальшого розвитку).

Результати.

Сільське господарство – одна з найважливіших й водночас найбільш ризикових галузей економіки. Це пов'язано з тим, що сільське господарство – надто вразлива галузь до погодних умов. Стихійні лиха та інші надзвичайні явища призводять до значних матеріальних збитків, що є об'єктивним закономірним процесом, пов'язаним із суперечливим характером сільськогосподарського виробництва. Всі ці обставини вказують на необхідність проведення оцінки та пошуку шляхів нейтралізації ризиків в агропромисловому комплексі.

Згідно закону України «Про основні засади державної аграрної політики» на період до 2015 р. визначено одним із пріоритетних напрямів державної аграрної політики – підтримку суб'єктів аграрного сектора шляхом формування сприятливої страхової політики та запровадження механізмів державної підтримки сільськогосподарського виробництва.

Передумовою надання ефективного страхового захисту аграріям є з'ясування поняття ризику в страхуванні, виявлення його основних видів та визначення можливості надання страхового захисту у процесі сільськогосподарського виробництва.

Більшість вітчизняних фінансистів-страховиків дають визначення ризику як загрози або можливості відхилення фактичних результатів діяльності або прийнятих рішень від запланованих.

З економічної точки зору ризик суб'єкта господарювання у сфері АПК слід трактувати як загрозу недоотримання доходу, перевищення видатків чи витрат ресурсів у результаті виконання конкретних видів виробничої, збутової чи фінансової діяльності. Наявність певної сукупності різноманітних ризиків у сфері аграрного виробництва зумовлює необхідність використання сучасних фінансових інструментів щодо їх мінімізації [4, с. 56].

Весь аграрний сектор виступає одним із найбільш ризикових видів підприємницької діяльності, оскільки його розвиток залежить не тільки від фінансово-економічної ситуації та відповідної законодавчої бази, а й від погодно-кліматичних умов, які з кожним роком стають все більш непередбачуваними. З урахуванням того, що на даному етапі розвитку людство ще не навчилось впливати на несприятливі погодні умови, найбільш ефективним механізмом часткового мінімізування їхніх наслідків є використання механізму аграрного страхування.

Натомість фахівець у сфері страхування С.А. Навроцький стверджує, що одним із елементів гарантування стабілізації фінансового стану аграрних підприємств у ринкових умовах є страхування, що забезпечує безперервність розвитку сільськогосподарського виробництва, функціонування аграрного ринку й може слугувати джерелом інвестицій у сільське господарство [6, с. 149-155].

Розвиток сільськогосподарського страхування в Україні постає як один з основних стратегічних напрямів розвитку держави. В нашій країні сільське господарство має високий потенціал, оскільки 70% земель використовується в сільськогосподарському виробництві. Одним із ефективних та надійних інструментів управління ризиками, які проявляються в сільському господарстві є аграрне страхування.

Страхування аграрного виробництва – це система заходів щодо захисту майнових інтересів

громадян, організацій та установ пов'язаних із виробництвом сільськогосподарської продукції, організованого спеціальними страховими державними і недержавними органами захисту у разі випадку певних подій за рахунок спеціально створених грошових коштів [8, с. 28].

Непередбачуваність природно-кліматичних умов та зміна обсягів збору врожаїв, коливання цін на внутрішньому та зовнішньому ринках є основними факторами, що впливають на зміни в доходах сільськогосподарських товаровиробників.

Тому, достатньо надійним джерелом захисту від сільськогосподарських ризиків є їх страхування.

За своєю сутністю ризик – це поєднання ймовірності та наслідків настання несприятливих подій та важливий елемент підприємницької діяльності.

Згідно відповідного законодавства в державі всю сукупність ризиків у сільському господарстві поділяють на такі групи [4, с. 48]:

1. Виробничі ризики. Ці ризики виникають через невизначеність природних умов виробництва рослинницької і тваринницької продукції. Несприятливі погодні умови, хвороби тварин та наявність шкідників є, як правило, тими причинами, що можуть негативно позначитися на кількості та якості виробленої сільгосппродукції.

2. Ринкові ризики відчутні через цінову невизначеність на сільськогосподарську продукцію. Невикористання повною мірою можливостей ринкових механізмів ціноутворення, таких, як формування біржової ціни товару, укладання ф'ючерсних контрактів, значно звужують фінансові можливості товаровиробників у плануванні свого балансу доходів і витрат. Особливості прояву даного типу ризиків залежать передусім від конкретного виду продукції, що виробляється товаровиробниками.

3. Кредитні ризики. У багатьох випадках отримані сільськогосподарськими виробниками комерційні кредити не завжди можуть бути своєчасно повернені. Отримання кредитів означає, що виробник має заощадити певну частину свого доходу, щоб у майбутньому сплатити борг.

4. Інституціональні ризики. Ці ризики пов'язані здебільшого зі змінами економічної політики держави на аграрних ринках. Такі дії можуть опосередковано призводити до змін цін на сільськогосподарську продукцію та спричинити певні адміністративні обмеження у сільгоспвиробництві.

5. Особові ризики. Природа цих ризиків пов'язана з індивідуальними особливостями працівників. Персональні ризики передбачають настання нещасних випадків: хвороби й втрати працездатності керівників господарств, що може негативно вплинути на господарську діяльність підприємства.

6. Фінансові ризики пов'язані з нагромадженням капіталу та фінансуванням підприємств. Ризик у даному випадку обумовлений змінами ставок кредитування по запозиченому капіталу та розмірами акціонерного капіталу.

7. Екологічний ризик несе загрозу природного або техногенного характеру, що призводить до ерозії ґрунту, забруднення агроландшафтів, гумусного виснаження земель та нестачі в них основних елементів мінерального живлення рослин, підвищення кислотності ґрунтів, а також недоотримання вимог землекористування при розробці родовищ корисних копалин.

Основні види ризиків у діяльності АПК, які пов'язані з проявом різноманітних небезпек в сільському господарстві, відображені в таблиці 1.

В державі групування ризиків в агропромисловому комплексі проводять з використанням різних ознак: види ризиків, форми впливу, негативні результати впливу та інше.

Для того, щоб зменшити ризики, які виникають у сільськогосподарських підприємствах їх необхідно обов'язково застраховувати, оскільки страхування являється одним із основних інструментів мінімізації виробничо-господарських ризиків у сільському господарстві.

Згідно даних Проекту «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі» складеного Всесвітньою банківською групою чітко аргументується, що ринок аграрного страхування України

протягом 2014-2016 рр. демонструє тенденцію до повільного скорочення: зменшуються усі реальні показники його діяльності (кількість укладених договорів, об'єм застрахованих площ та зібраних страхових премій у реальному вимірі).

Таблиця 1

Основні види ризиків у діяльності сільськогосподарських підприємств*

Види ризику	Форми впливу	Негативні результати впливу
Природні	Природно-ерозійні процеси	Недоотримання сільськогосподарської продукції внаслідок несприятливих погодних умов
Техногенні	Хімічне забруднення, забруднення отрутохімікатами ґрунтів, нераціональне використання мінеральних добрив, перезволоження земель	Зниження врожайності та погіршення якості ґрунтів
Антропогенні	Погіршення ґрунтової структури, механічне руйнування та ущільнення ґрунту, зниження рівня гумусу в ґрунті	Порушення природного балансу, втрата ґрунтового покриття, винос поживних речовин з ґрунту
Радіаційні	Іонізуюче випромінювання радіаційних матеріалів у навколишньому середовищі	Потрапляння радіоактивних речовин у сільськогосподарську продукцію
Еколого-економічні	Використання екологічно-небезпечних технологій у процесах виробництва сільгосппродукції	Зниження якості та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції

*Джерело: [2].

Станом на початок 2016 року страхування сільськогосподарських ризиків здійснює приблизно п'ята частина від усіх компаній, що отримали ліцензію на цей вид страхування. Ринку використовує невеликий набір страхових продуктів, відсутнє повноцінне ризикове страхування на весняно-літній період, зокрема, не покривається такий системний ризик, як посуха. В загальному ринку агрострахування потребує посилення системних зусиль уряду щодо його розвитку, зокрема, вдосконалення регулювання та надання системної підтримки цьому сектору.

Згідно даних (табл. 2), можемо проаналізувати розміри страхових премій отриманих по страхуванню сільськогосподарських культур протягом 2016 року.

Можна чітко констатувати, що найбільше договорів у сільськогосподарському страхуванні укладено Українською аграрно-страховою компанією, яка є лідером у страхуванні ризиків сільськогосподарського виробництва в Україні.

Розмір страхової премії одержаний від цієї страхової компанії складає 15846,44 тис. грн. Визначальним для цієї компанії є страхування ризиків аграрного виробництва. В страховій компанії «Українська аграрно-страхова компанія» розроблено та впроваджено унікальну систему управління ризиками, яка дозволяє попередити і вчасно компенсувати збитки сільгоспвиробника.

Меншу частку страхових премій порівняно з Українською аграрно-страховою компанією має страхова компанія «Оранта» – 8 635,25 тис. грн., вона надає відповідний перелік послуг для сільськогосподарських підприємств, який відрізняється від послуг, які надають інші страхові компанії. Страхові премії в страхових компаніях «Уніка» та СК «ТАС» становлять 5 625,38 тис. грн. та 5 421,95 тис. грн., відповідно.

Таблиця 2

Рейтинг страхових компаній по сільськогосподарському страхуванню протягом 2016 року*

№ з/п	Страхова компанія	Премії, тис. грн.	Частина на ринку, %	Кількість договорів, шт.	Застрахована площа, га
1	«Українська аграрно-страхова компанія»	15 846,44	32,9	100	136 965,25
2	СК «Оранта»	8 635,25	18,0	88	18 796,35
3	СК «Уніка»	5 625,38	11,7	58	15 635,23
4	Страхова група «ТАС»	5 421,95	11,3	32	5 125,69
5	«Українська пожежно-страхова компанія»	3 625,14	7,5	78	6 123,42
6	СК «Провідна»	2 865,12	6,0	36	4 695,23
7	СК «Глобус»	2 564,15	5,3	30	2 138,45
8	«ІНГО Україна»	1 325,18	2,8	56	24 465,12
9	СК «Аска»	965,15	2,0	32	20 854, 36
10	СК «Гарантія»	695,12	1,4	25	5 431,78
11	«Київський страховий дім»	535,64	1,1	17	698,52
Всього		14104,52	100	552	240929,4

*Джерело: складено автором на основі фінансових звітів страхових компаній

Найменше страхових премій отримано від таких страхових компаній, як СК «Гарантія», «Київський страховий дім». Розмір страхових премій отриманих по страхуванню сільськогосподарських ризиків становить 695,12 тис. грн. та 535,64 тис. грн. від кожної з цих компаній.

Узагальнюючи вище здійсненні дослідження, слід зауважити, що аграрне страхування має розвиватися за такими напрямками:

- удосконалення законодавства України, яке регулює надання страхових послуг на аграрному ринку та надання сільськогосподарським виробникам державної підтримки зі страхування аграрних ризиків;
- інституційна розбудова, спрямована на зростання спроможності держави здійснювати свої функції у цій системі;
- стимулювання та сприяння розвитку страхового сектора, спрямованого на підвищення його спроможності надавати кваліфіковані послуги в аграрному середовищі.

Необхідно відзначити і те, що аграрний сектор України є системоутворюючим в національній економіці, формує засади збереження суверенності держави – продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій.

Отже, одним з ефективних засобів захисту від погодно-кліматичних ризиків, яких сільське господарство не в змозі уникнути, але негативні наслідки яких воно може мінімізувати, є страхування.

Група вітчизняних спеціалістів з оцінки ризиків в Україні стверджують: «Сільськогосподарське страхування захищає сільгоспвиробників від майнових збитків (витрати на посів та вирощування, або вартість майбутнього врожаю – в залежності від програми страхування) в результаті знищення або пошкодження застрахованих рослин, що виникли через вплив природно-кліматичних явищ, пожежі або захворювань» [5].

Висновки і перспективи.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати наступні висновки:

1. Розвиток страхування сільськогосподарського виробництва може мати позитивні соціальні наслідки. Коли виробник сільськогосподарської продукції знатиме, що у разі часткової чи повної втрати врожаю він може розрахувати на належне відшкодування, то з певністю продовжуватиме займатися сільськогосподарським бізнесом. Це сприятиме збереженню робочих місць, зниженню міграції сільського населення у міста й покращенню соціальної структури суспільства.

2. Страхування покликане запобігати різким коливанням доходу сільськогосподарських підприємств. Міжнародний досвід засвідчує, що державна підтримка страхування сільськогосподарського виробництва, яка переважно надається у формі компенсації частини страхових платежів, є більш ефективною формою стабілізації доходів аграріїв, ніж державна фінансова допомога.

3. Страхування забезпечує беззбитковість процесу сільськогосподарського виробництва. У разі настання страхового випадку (виникнення збитків) аграріям відшкодовуються втрати (у межах визначеної страхової суми) на відновлення процесу сільськогосподарського виробництва.

4. Страхування покращує доступ сільськогосподарських товаровиробників до кредитних ресурсів. Цей чинник є найбільш вагомим у сучасних умовах господарювання.

5. Страхові компанії мають надавати страхові послуги, максимально забезпечуючи страховий інтерес страхувальників. Так, при укладанні договорів страхування, страховикам доцільно відмовитись від встановлення франшизи, надавати можливість вибору страхової суми та забезпечувати об'єктивну процедуру врегулювання збитків.

Таким чином, не полемізуючи з викладеними висновками, можна в загальному відзначити, що для аграрних підприємств страхування має стати ефективним фінансово-економічним інструментом захисту майнових інтересів селян під час виробництва та переробки сільськогосподарської продукції. Подальший розвиток сільськогосподарського страхування повинен бути спрямований на створення вигідних та безпечних умов для ведення бізнесу всіма учасниками аграрного ринку, що передбачає розподіл ризиків між сільськогосподарськими виробниками, переробними підприємствами, банками, страховими компаніями та державою. Така постановка питання дозволить інтегруватись вітчизняним товаровиробникам в європейський та світовий економічний простір, при цьому захистити їх інтереси, як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках сільськогосподарської продукції.

Отже, спираючись на викладені вище висновки, можна констатувати, що з метою покращення ситуації на аграрному страховому ринку України, лише страхування допоможе мінімізувати ризики, які проявляються в сільському господарстві.

Список використаних джерел

1. Базилевич В.Д. Страхова справа / Базилевич В.Д., Базилевич К.С. 4-те вид., переробл. і доповн. К.: Знання, 2005. 352 с.
2. Вовчак О.Д. Страхування : навчальний посібник. 2-ге вид. виправл. / Вовчак О.Д. Львів: «Новий світ 2000», 2005. 480с.
3. Гордійчук А.В. Страхування як засіб захисту сільськогосподарських товаровиробників / А.В. Гордійчук // Економіка АПК. 2004. № 2. С. 84-87.
4. Горьовий В.П. SWOT аналіз біржового ринку сільськогосподарської продукції в Україні / В.П. Горьовий, О.В. Сидоренко // Проблеми економіки. 2014. № 2. 276 с.
5. Колібаба Р.О. Аграрне страхування: державне регулювання та підтримка / Р.О. Колібаба. Львів: НВФ «Українські технології», 2009. 136 с.
6. Навроцький С.А. Формування перспективної моделі страхового захисту сільського господарства України / С.А. Навроцький // Наук. вісник Мукачівського держ. ун-ту. Серія «Економіка». 2014. Вип. 1(1). С. 149-155.
7. Остапенко О.М. Удосконалення вітчизняної системи страхування аграріїв з урахуванням зарубіжного досвіду / О.М. Остапенко // Економіка: реалії часу: наук. журн. 2013. № 5(10). С. 19-30.

8. Пантелеев В.Д. Аналітичний огляд сучасного стану страхування сільськогосподарських ризиків в Україні / В.Д. Пантелеев, О.Ю. Кіпреева // Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2006. №4. С. 25-30.
9. Приказюк Н.В. Страхування сільськогосподарських ризиків як засіб беззбиткової діяльності сільгоспвиробників / Н.В. Приказюк // Економіка АПК. 2006. № 4. С.87-91.
10. Сахно О.В. Агрострахування в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи / О.В. Сахно // АгроСвіт. 2010. № 9. С. 12-16.
11. Свістунів О.П. Роль страхування в управлінні ризиками сільського господарства в Україні та напрями підвищення його ефективності / О.П. Свістунів // Економіка України. 2006. № 1. С.66-71.
12. Томашевський Ю.М. Актуальні питання страхового захисту в сільському господарстві / Ю.М. Томашевський // Екон. простір. 2010. №44/1. С. 161-166.

Статтю отримано: 10.02.2017 / Рецензування 13.03.2017 / Прийнято до друку: 20.03.2017

Zhmurko Inna

Ph.D. (in Economics), Associate Professor
Department of Accounting and Finance
PVNZ «Khmelnitsky University of Economics»
Khmelnitsky, Ukraine
E-mail: Zhmyrko_iv@ukr.net

RISKS IN AGRICULTURAL SECTOR AND THE NEED OF THEIR INSURANCE

Abstract

Introduction. Transformation processes in the agricultural sector necessitate property insurance farmers, since agriculture is one of the most risky areas. The need for insurance of risks in agriculture is one of the most important factors in ensuring effective management and customer satisfaction.

Methods. The following methods are applied in the paper: dialectical, abstract and logical (for theoretical generalizations and forming conclusions); monographic (to highlight the views of scientists who investigated problems); historical and logical (to determine the problems and ways of further development).

Results. The issues of the problems and prospects of insurance risks in the agricultural sector are highlighted in paper. There are determined the most effective means of protection and risk mitigation in agriculture. The basic classification of risk in agriculture is investigated. The basic financial and economic tools to protect property interests of agricultural enterprises in the production and processing of agricultural products are proposed in the article.

Discussion. Further areas of research in this subject can be specifics of forming techniques systemic approach to agricultural insurance that will provide a combination of the interests of all market participants of agricultural insurance.

Keywords: risk, risk insurance, agriculture, insurance product, insurance, insurance of industrial and commercial risks.

References

1. Bazylevych, V.D., & Bazylevych, K.S. (2005). *Strakhova sprava* [Insurance Business]. Kyiv, Ukraine: Znannya.
2. Vovchak, O.D. (2005). *Strakhuvannya* [Insurance]. Lviv, Ukraine: "Novyy svit - 2000".
3. Hordiychuk, A.V. (2004). *Strakhuvannya yak zasib zakhystu silskohospodarskykh tovarovyrobnykiv* [Insurance as a means of protecting agricultural producers]. *Ekonomika APK*, 2, 84-87.
4. Hor'ovyy, V.P., & Sydorenko, O.V. (2014). SWOT – analiz birzhovoho rynku silskohospodarskoi produktsii v Ukraini [SWOT-Analysis of stock market of agricultural products in Ukraine]. *Problemy ekonomiky*, 2, 27-34.
5. Kolibaba, R.O. (2009). *Ahrame strakhuvannya: derzhavne rehulyuvannya ta pidtrymka* [Agricultural insurance: government regulation and support]. Lviv, Ukraine: NVF "Ukrayins'ki tekhnolohiyi".
6. Navrots'kyi, S.A. (2014). *Formuvannya perspektyvnoi modeli strakhovoho zakhystu silskoho hospodarstva Ukrainy* [Formation of the future model of agricultural insurance of Ukraine]. *Scientific Journal of Mukachevo State University. Series "Economy"*, 1(1), 149-155.
7. Ostapenko, O.M. (2013). *Udoskonalennia vitchyznianoï systemy strakhuvannya ahrariiv z urakhuvanniam zarubizhnogo dosvidu* [Improving of the domestic farmers' insurance system on the basis of international experience]. *Ekonomika: realiyi chasu*, 5(10), 19-30.

8. Pantelyeyev, V.D., & Kipreyeva, O.Yu. (2006). Analitichnyi ohliad suchasnoho stanu strakhuvannia silskohospodarskykh ryzykiv v Ukraini [Analytical review of the current state of agricultural insurance in Ukraine]. *Journal of Agricultural Science of the Black Sea region*, 4, 25-30.

9. Prykazyuk, N.V. (2006). Strakhuvannia silskohospodarskykh ryzykiv yak zasib bezzbytkovoi diialnosti silhospvyrobnykiv [Agricultural risks insurance as a means of break-even agricultural activities]. *Ekonomika APK*, 4, 87-91.

10. Sakhno, O.V. (2010). Ahrostrakhuvannia v Ukraini: suchasnyi stan, problemy ta perspektyvy [Ukraine Agri-Insurance: Current State, Problems and Prospects]. *Ahrosvit*, 9, 12-16.

11. Svistunov, O.P. (2006). Rol strakhuvannia v upravlinni ryzykamy silskoho hospodarstva v Ukraini ta napriamy pidvyshchennia yoho efektyvnosti [The role of insurance in risk management in the agricultural area of Ukraine and the ways of its efficiency increase]. *Ekonomika Ukrainy*, 1, 66-71.

12. Tomashevs'kyi, Yu.M. (2010). Aktualni pytannia strakhovoho zakhystu v silskomu hospodarstvi [Current issues of insurance protection in agriculture]. *Ekonomichnyy prostir*, 44/1, 161-166.

Received: 02.10.2017 / Review 03.13.2017 / Accepted 03.20.2017

